

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI (SAL)

LEPHEPHE LA BORARO (P3)

DIBATSELA 2023

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 10.

KAROLO YA A: DITAODIŠO**POTŠIŠO YA 1****1.1 Go tsema sekolo ka go šielana e bile sentšwelakae. Ke taodišokanegelo.****Tlhaloso ya taodišokanegelo.**

Ka taodišokanegelo, mongwadi o laodiša kanegelo goba tiragalo yeo e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Palo ya baithuti ka phapošeng – barutiši ba kgona go fa moithuti yo mongwe le yo mongwe sebaka sa gagwe.
- Baithuti ba kgona go khutšiša menagano.
- Dithuto di sesefadišwe.

[40]**1.2 Afrika-Borwa ka fase ga ketapele ya mosadi. Ke taodišotlhaloši.****Tlhaloso ya taodišotlhaloši.**

Ka taodišotlhaloši mongwadi o hlaloša se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela hlogo yeo go hlalošwago ka yona.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Basadi ka boati ba ka ba le kgahlego ya boetapele.
- Go ka ba le diphetogo ge go etla ka tsela yeo ditirelo di sepetšwago ka gona.
- Basadi ba na le bokgoni bja go ba baetapele go no swana le banna.

[40]**1.3 Go balwa ga batho ka nageng ke ba lekala la StatsSA. Ke taodišotlhaloši.****Tlhaloso ya taodišotlhaloši.**

Ka taodišotlhaloši mongwadi o hlaloša se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela hlogo yeo go hlalošwago ka yona.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Mmušo o tla kgona go tseba palo ya batho ka nageng gore o kgone go tlo aba ditirelo.
- Mmušo o tla kgona go tseba palo ya batšwantle.
- Mmušo o tla kgona go tseba gore ke batho ba bakae bao ba sa šomego.
- Mmušo o tla kgona go tseba gore bana ba ditšhiwana ke ba bakae ka palo?

[40]**1.4 Ke paletšwe, fela nka se itlhoboge! Ke taodišokanegelo/tlhaloši.****Tlhaloso ya taodišokanegelo.**

Ka taodišokanegelo, mongwadi o laodiša kanegelo goba tiragalo yeo e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Tlhalošo ya taodišotlhaloš

Ka taodišotlhaloš mongwadi o hlaloša se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela hlogo yeo go hlalošwago ka yona.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Seo se mo paletšego.
- Tšwetšopele ya maikemišetšo a gagwe.
- Kholofelo ya go fihlelela toro ya gagwe.

[40]**1.5 Boipelaetšo bja ditirelo e šetše e no ba setlwaedi. Ke taodišotlhaloš.****Tlhalošo ya taodišotlhaloš**

Ka taodišotlhaloš mongwadi o hlaloša se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela hlogo yeo go hlalošwago ka yona.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Tšhomišompe ya letseno ke baetapele ba bangwe.
- Baetapele ba bea dinyakwa tša go se kgonege go tšweletša merero ya bona.
- Mmušo ga o kgone go phethagatša ditshepišo tša ona.

[40]**1.6 Seswantšho. Ke taodišotlhaloš/kanegelo.****Tlhalošo ya taodišotlhaloš**

Ka taodišotlhaloš mongwadi o hlaloša se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela hlogo yeo go hlalošwago ka yona.

Tlhalošo ya taodišokanegelo.

Ka taodišokanegelo, mongwadi o laodiša kanegelo goba tiragalo yeo e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Go be go ilwe kae le bomang?
- E be e le maikhutšo a neng?
- Ke eng tšeo ba ipshinnego ka tšona?

[40]

1.7 Seswantšho. Ke taodišotlhaloši/kanegelo**Tlhalošo ya taodišotlhaloši**

Ka taodišotlhaloši mongwadi o hlaloša se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela hlogo yeo go hlalošwago ka yona.

Tlhalošo ya taodišokanegelo.

Ka taodišokanegelo, mongwadi o laodiša kanegelo goba tiragalo yeo e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- E be e le neng, go diragala eng?
- Tiragalo ye e amile moruo wa naga bjang?
- Thuto ye o e hweditšego mohlang woo.

[40]**1.8 Seswantšho. Ke taodišotlhaloši/kanegelo****Tlhalošo ya taodišotlhaloši**

Ka taodišotlhaloši mongwadi o hlaloša se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela hlogo yeo go hlalošwago ka yona.

Tlhalošo ya kanegelo.

Ka taodišokanegelo, mongwadi o laodiša kanegelo goba tiragalo yeo e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Ke eng seo se thibelwago?
- Lebaka la gore batho ba hlabelwe/entiwe.
- Ditshenyegelo tša mmušo go reka moento.
- Lebaka la go apara sepipanko le molomo.

[40]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 40**

KAROLO YA B: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO TŠE TELELE**POTŠIŠO YA 2****2.1 LENGWALO LA SEGWERA****Dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa lengwalo le:**

- Lengwalo le swanetše go laetša gore mongwadi o tsebana bjang le moamogedi.
- Diteng tša lengwalo di swanetše di tšweletše polelo ye e laetšago kgopelo ya maele.
- Retšistara ya polelo le segalo e be tša go kgopela maele.
- Lengwalo le laetše tše di latelago:
 - Sebopego le botelele e be tša maleba.
 - Aterese ya mongwadi/moromedi.
 - Letšatšikgwedi le ngwaga e be tša maleba.
 - Madume/Matseno.
- Mafetšo a maleba bjalo ka 'Wa gago' le leina/Ke nna .../Mogwera'go ...

[20]**2.2 LENGWALO LA SEMMUŠO****Dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa lengwalo le:**

- Retšistara le polelo e be tša maleba.
- Sebopego le botelele e be tša maleba.
- Aterese ya mongwadi le moamogedi di tšwelele.
- Madume/Matseno.
- Hlogo ya taba.
- Tšhomišopolelo le maswaodikga e be tša maleba.
- Diteng tša lengwalo e be tša go laetša temošo.
- Mafetšo a maleba bjalo ka 'Wa lena ... '
- Maina, sefane le mosaeno.

[20]**2.2 POLELO****Polelo e swanetše go laetša tše di latelago:**

- Matseno le mafelelo di goge šedi ya mmadi.
- Polelo e beakanywe ka tshwanelo.
- E be ya mananeo a dithuto.
- Dintlha di nyalelane, go be le kgopolokgolo.
- Go šomišwe tlhompho, go bolelwe ka boMorena/Mohumagadi/Mohumagatšana.

[20]

2.4 POLEDIŠANO**Dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa poledišano:**

- Go šomišwe dikgorwana maineng a batšeakarolo/bakgathatema.
- Go be le ditšhupasefala.
- Matseno a go goga šedi ya mmadi.
- Mmadi a kgone go hwetša sererwa ge a dutše a e bala.
- Bakgathatema ba swarelele go sererwa.
- Ba laetše tsebo ye e tseneletšego ka dithutotlaleletšo.
- Ba šomiša mabokgoni a go rerišana.
- Mafelelo a laetše thumo.

[20]**PALOMOKA YA KAROLO YA B: 20**

KAROLO YA C: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO TŠE KOPANA**POTŠIŠO YA 3****3.1 KARATA YA TALETŠO****Dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa taletšo:**

- E be ka lepokisaneng.
- Leina la sealogane le a batho bao ba swanetšego go ikgekaganya le bona le dinomoro tša mogala.
- Tšatšikgwedi la moletlo, nako, lefelo.
- Moaparo
- Morero
- Retšistara ya polelo e be ya maleba.
- Go be le moo batlamoletlong ba tlogo kgona go laetša gore ba tla tla goba go palelwa ke go tla gomme go be le letšatši la mafelelo la go amogela taletšo.

[20]**3.2 MELAETŠA YE MEKOPANA (WhatsApp)****Dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa molaetša wo:**

- E be ka lepokisaneng.
- Go be le yo a thomago poledišano.
- Go be le leswao la moromedi.
- Go be le leswao la go romela.
- Polelo e be ye kopana.
- Ba swarelele go sererwa.
- Retšistara ya polelo e be ya maleba.

[20]**3.3 DITŠHUPETŠO****Dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa ditšhupetšo:**

Go tloga Sekolong sa Seolo o sepela ka Mmila wa Phupu o lebile Borwa metsotso ye e ka bago ye lesome, o fete lebenkele ka letsogong la go ja go fihlela o bona Mmila wa Moranang. Tepogela ka letsogong la go ja gona Mmileng wa Moranang, o tla bona kereke ya ICC yeo e lego khutlong ya Moranang le Mopitlo, o tepogele ka letsogong la ngele. Tšwela pele o sepele o lebile Borwa o tla bona leselaga ka letsogong la go ja o tepoge ka lona gomme o tlele go bona heke ya Sekolo sa Lebone ka letsogong la gago la ngele. O fihlile.

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 20
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80

KAROLO YA A: RUBRIKI YA GO LEKOLA TAODIŠO [40]

ELA HLOKO:

- Diriša rubriki ye ge o swaya ditaodišo (Lephephe la 2, KAROLO YA A).
- Meputso ya 0–40 e arotšwe ka magato a MAHLANO a dithalošo.
- Mo go diteng le peakanyo le magato a tlhalašo a mabedi a godimo (bokgoni bja go ikgetha le bokgoni bja maemo) le lengwe le le lengwe le arotšwe ka dikarolwana tše pedi, e lego legato la godimo le la fase go lebeletšwe kabo ya meputso le dithalošo.

RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO TŠA SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI [MEPUTSO YE 40]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG LE PEAKANYO (Go araba dipotšišo) -Tatelano ya dikgopolo ge go dirwa peakanyo. -Temogo ya morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano.	22–24 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo. -Dikgopolo tše bohale tša go tšwa mahlagading. -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolo go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	18 -Potšišo e arabilwe gabotsebotse. -Dikgopolo di kgahliša kudu ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše botsebotse go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	12–16 -Karabo e a kgotsofatša. -Dikgopolo di tlemagane ebile di a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše kaone go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	7–11 -Tlemagano ya dikgopolo ga se ya maleba. -Dikgopolo ga di tšwelele gabotse ebile ga di bontšhe boithamelolo. -Tatelano le tlemagano ya dikgopolo di tšwelela gannyane.	0–6 -Molekwa o tšwele tseleng kudukudu. -Dikgopolo di hlakahlakane ebile ga di nepiše. -Dikgopolo ga di nepiše hlogo ebile di a ipoetša. -Ga go tatelano le tlemagano ya dikgopolo.
	19–21 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo eupša e hloka boleng bja sererwa sa maemo a godimo. -Dikgopolo tše bohale tša go tšwa mahlagading. -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolo go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	17 -Potšišo e arabilwe gabotse. -Dikgopolo di a kgahliša ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše botse go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.			
MEPUTSO YE 24 Diteng: 20 Peakanyo: 04	Legato la fase				
Legato la godimo					

RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO TŠA SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI [MEPUTSO YE 40]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha 10–12	Bokgoni bja maemo 8–9	Bokgoni bja magareng 6–7	Bokgoni bja motheo 4–5	Ga go bokgoni 0–3
POLELO, MONGWALELO LE PALOBOHLATSE -Segalo, retšistara, mongwalelo, tlhotlontšu ya maleba ya morero le dikamano. -Kgetho ya mantšu -Tirišo ya polelo le melawana, maswao, popopolelo le mopeleto.	-Polelo ya maemo a godimodimo ya go ba le segalo se maatla. -Ga go na le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo goba mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari.	-Polelo ke ya maemo a godimo ya go ba le maatlakgogedi. -Segalo ke sa maleba sa go ba le maatlakgogedi. -Diphošwana tše nnyane tša popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe gabotse.	-Tirišo ya polelo e a kgotsofatša eupša e na le diphoso. -Segalo se a kgotsofatša eupša mebolelwana ga se ya dirišwa ga kaalo.	-Tirišo ya polelo ga e kgotsofatše. -Ga go phapantšho ya mafoko. -Tlotlontšu ga se e kaalo.	-Polelo ga e kwešišagale. -Tlotlontšu ke ye nnyane kudukudu moo e lego gore e dira gore ditaba di se kwešišagale.
MEPUTSO YE 12 Polelo: 07 Mongwalelo: 03 Palobohlatse: 02					
SEBOPEGO -Ponagalo tša sererwa. -Tšwetšopele ya ditemana le tlhamo ya mafoko.	4 -Tšwetšopele ya sererwa ke ya maemo a godimodimo. -Tlhalošo ya dikgopolo ke ya maemo a godimodimo. -Tlhamo ya mafoko le ditemana ke ya go ikgetha, ya maemo a godimodimo.	3 -Tatelano ye botse ya tšwetšopele ya dintlha. -Tlemagano ye botse ya dintlha le dikgopolo. -Mafoko le ditemana di beakantšwe ka makgethe.	2 -Dintlha tša maleba di tšweleditšwe. -Mafoko le ditemana di hlamegile gabotse. -Taodišo e a kwagala.	1 -E na le dintlha tša nnete le diphoso. -Mafoko le ditemana di eupša e na le mafokodi.	0 -Dintlha tša maleba ga di gona. -Mafoko le ditemana di fošagetše. -Taodišo ga e kwagale.
MEPUTSO YE 4					

KAROLO YA B LE YA C: RUBRIKI YA GO SWAYA DITŠWELETŠWA TŠE KOPANA LE TŠE TELELE TŠA TIRIŠANO TŠA SEPEDI LELEMETLALETŠO LA BOBEDI [MEPUTSO YE 20]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG, PEAKANYO LE SEBOPEGO (Go araba dipotšišo le dikgopolo) -Tatelano le peakanyo ya dikgopolo. -Morero, baamogedi, dinyakwa/dipharologantšho le dikamano.	10–12 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša. -Dikgopolo ke tše bohiale tša go tšwa mahlalagading. -Tsebo ye e tseneletšego ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa thwi. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ya maemo a godimo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya maemo a godimo ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba sa go sepelelana le setšweletšwa.	8–9 -Bokgoni bjo bobotsebotse bja go araba potšišo bjo bo laetšago tsebo ye botse ya mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa. -Molekwa ga se a tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke tse botse. -Tlhalošo ya ditaba ke ye botse ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le dipošwana di se kae. dipošwana di se kae.	6–7 -Bokgoni bja go kgotsofatša bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ya mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo eupša go na le go tšwa tseleng gannyane. -Tlemagano ya dikgopolo le dikamano e a kgotsofatša. -Tlhalošo ya ditaba e a kgotsofatša ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le dipošo tše dintšinyana.	4–5 -Bokgoni bja motheo bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ye nnyane ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo ye nnyane ya setšweletšwa eupša go na le go tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ga se ye kaalo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya motheo ebile e thekga sererwa gannyane. -Ga se a šomiša melao ya sebopego ka tshwanelo. -Go tlogetšwe dintlha tše bohlokwa.	0–3 -Karabo ga e laetše tsebo le ye nnyane ya mohuta wa setšweletšwa. -Molaetša ga o tšwelele gabotse ka ge molekwa a tšwele tseleng kudukudu. -Ga go tlemagano ya diteng le dikgopolo. -Dintlha tše nnyane di thekga sererwa. -Ga se a diriša melao ye bohlokwa ya sebopego.
MEPUTSO YE 12					
POLELO, SETAELE LE PALOBOHLATSE -Segalo, reišistara, setaele, morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Tirišo ya polelo le melawana. -Kgetho ya mantšu. -Maswao le mopeleto.	7–8 -Segalo, reišistara, setaele le tlhotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Polelo e nepagetše ebile e hlamegile gabotse. -Ga go na le ge e ka ba phošo e tee.	5–6 -Segalo, reišistara, setaele le tlhotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Polelo ga e na dipošo tša popopolelo ebile e hlamegile gabotse. -Tlhotlontšu ke ye ntši. -Gantši ga go dipošo.	4 -Segalo, reišistara, setaele le tlhotlontšu di sepelelana le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Dipošo tša popopolelo ga se tše ntši. -Tlhotlontšu ke yeo e lekaneletšego. -Dipošwana tšeo di lego gona ga di fetoše molaetša.	3 -Segalo, reišistara, setaele le tlhotlontšu ga di sepelelane gabotse le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Popopolelo ga se yeo e nepagetšego ebile e tletše ka dipošo. -Tlhotlontšu ga se ye ntši. -Molaetša o a tšwelela eupša o arošitšwe.	0–2 -Segalo, reišistara, setaele le tlhotlontšu ga di sepelelane le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Sengwalo se tletše ka dipošo ebile se hlakahlakane. -Tlhotlontšu yeo e lego gona ga e sepelelane le morero le ga nnyane. -Molaetša ga o tšwelele le ga nnyane.
MEPUTSO YE 8					